

ترجمه متون

مدخل‌های «جزیره آشوراده» و «ایست بازرسی دریایی استرآباد» در دایره‌المعارف نظامی روسیه (۱۹۱۵-۱۹۱۱م)

تهیه و تدوین: ولاد کوندراتیف^۱

ترجمه و تصحیح: محمود اخوان مهدوی

مقدمه

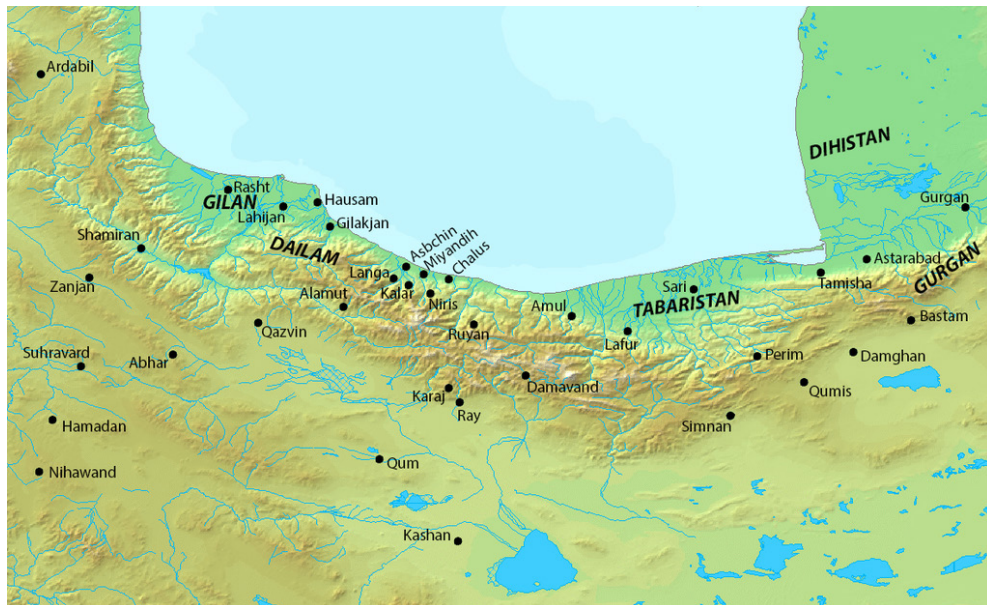
باتوجه به این‌که یکی از بخش‌ها و مراکز اصلی مؤسسه فرهنگی میرداماد، مرکز دانش‌نامه گلستان (جرجان و استرآباد) و نیز یکی از اصلی‌ترین فعالیت‌های این مؤسسه، تدوین دانش‌نامه‌ای جامع پیرامون تمامی مدخل‌های مرتبط با سرزمین استرآباد و گرگان (استان گلستان کنونی) است؛ بنابراین، یکی از سرفصل‌های پژوهشی این مؤسسه، شناسایی تمامی دانش‌نامه‌ها و دایره‌المعارف‌های عمومی و اختصاصی، در حوزه‌های مختلف و به زبان‌های گوناگون، و هم‌چنین بازشناسی مدخل‌های مرتبط با سرزمین استرآباد و گرگان، در این دانش‌نامه‌ها و دایره‌المعارف‌هاست. به همین منظور، تلاش می‌شود مدخل‌های مرتبط با سرزمین

استرآبادوگرگان، که در سایر دانشنامه‌ها، به زبان‌های دیگر درج شده، به زبان فارسی برگردانده شود و با انتشار در فصلنامه میرداماد، در اختیار عموم پژوهشگران قرار گیرد.

پیش از این نیز نمونه‌هایی از این دست مدخل‌ها، از زبان‌های ترکی و روسی، به زبان فارسی ترجمه و در فصلنامه میرداماد منتشر شده است. در شماره پیشین فصلنامه (شماره ۴۰-۳۹) ترجمه فارسی مدخل «ایالت استرآباد» از دایره‌المعارف نظامی روسیه (۱۵-۱۹۱۱م)، به خوانندگان محترم تقدیم شد. در این شماره نیز متن فارسی دو مدخل «جزیره آشوراده» و «ایست بازرسی دریایی استرآباد» از همان دایره‌المعارف تقدیم مخاطبان خواهد شد.

یادآوری: در مقاله‌ی پیش‌رو از واحدهای اندازه‌گیری قدیم روسی استفاده شده و در ترجمه نیز برای پایین آوردن ضریب خطا، واحدها تبدیل نشده‌اند. به همین منظور، راهنمای معادل عرف هریک از واحدهای روسی استفاده شده در متن، در پایان مطلب درج شده است.

توضیح: برخی اصطلاحات که در برگردان فارسی آن‌ها شک بود، اصل روسی آن‌ها در پانویس درج شده است.

نقشه تاریخی شمال ایران (با تعیین نقاط گرگان، دهستان، استرآباد و تمیشه)

■ آشوراده^۱

آشوراده یا «آشور بزرگ»، مرتفع‌ترین جزیره از مجمع‌الجزایر آشور، که در قسمت جنوب‌شرقی دریای کاسپین و در ورودی خلیج استرآباد واقع شده است. ارتفاع متوسط این جزیره بین ۳ تا ۴ فاتوم است، اما در قسمت غربی که زمین تا حدودی بلندتر است، ارتفاع آن به ۶ تا ۷ فاتوم می‌رسد. با این حال، کناره‌ی شرقی جزیره کاملاً پست و پوشیده از نیزار است. در هنگام وزش بادهای غربی که سطح آب خلیج استرآباد را بالا می‌برند، آب به جزیره سرازیر و باعث بروز سیل می‌شود. آب و هوای این جزیره ناسالم بوده و غالباً موجب شیوع تب می‌باشد.

طول جزیره، به همراهی دماغه‌ی آن، تقریباً ۳ ورست و عرض آن نیز حدود نیم ورست است. جزیره آشوراده محل استقرار ایستگاه دریایی استرآباد، انبارها و فروشگاه‌های دولتی^۲، یک کلیسا و چندین خانه برای افسران و سربازان وظیفه -که در این ایستگاه خدمت می‌کنند- می‌باشد. لنگرگاه آشوراده در حاشیه جنوب‌شرقی جزیره، با فاصله‌ی ۲۰۰ فاتوم از ساحل واقع شده و تقریباً ۲/۵ فاتوم عمق دارد.

■ ایست‌بازرسی دریایی استرآباد^۳

پاسگاه دریایی (ایستگاه دریایی)^۴ استرآباد، در خلیجی به همین نام (خلیج استرآباد)، در قسمت جنوب‌شرقی دریای کاسپین واقع شده، که یکی از دردسترس‌ترین اسکله‌ها در مسیر کشتیرانی در این دریاست. خلیج استرآباد، از سمت شرق، با سواحل ترکمن‌نشین هم‌مرز است. این خلیج از سمت جنوب با ایالت‌های استرآباد و مازندران ایران همسایه و از شمال به شبه‌جزیره‌ی طویل پرنس پوتمکین^۵ یا میان‌کاله منتهی می‌شود. پاسگاه دریایی استرآباد که در جزیره آشوراده واقع شده، در

نقشه ایالت استرآباد و همسایگی‌های آن، با تعیین نقاط استرآباد، آق‌قلعه، علی‌آباد، دشت یموت، قراسو، آشوراده، ملاکیله، خلیج استرآباد، بندرگز و...
منبع: دایره‌المعارف نظامی روسیه (سن پترزبورگ، ۱۹۱۵-۱۹۱۱م)

سال ۱۸۴۲م [مطابق ۲۱-۱۲۲۰خ و ۱۲۵۸ق] از جزیره ساری^۶ [واقع در لنکران آذربایجان] به آنجا منتقل شد. این پاسگاه برای محافظت از بازرگانان روسی و اتباع ایرانی در برابر ترکمن‌ها، که مرتباً مرتکب سرقت می‌شدند و هم‌چنین برای حفظ نفوذ روسیه در ایران، تأسیس گردیده است.

در سال ۱۸۵۲م [مطابق ۳۱-۱۲۳۰خ و ۱۲۶۸ق]، ترکمن‌ها به تصوّر بی‌اهمیت بودن پادگان روسیه در آشوراده، به این جزیره حمله کردند. اما وقتی نیروی زمینی ارتش روسیه در پی تصرف روستای حسنقلی، در سواحل ترکمن فرود آمد، چنان وحشتی در میان ترکمن‌ها به وجود آورد، که از آن زمان تاکنون آنان جرأت حمله به این جزیره را نداشته‌اند.

پایگاه استعماری روسیه [در آشوراده] مشتمل بر اقامتگاه و خانه‌های افسران و ملوانان، کارگاه‌ها، انبارها و یک کلیسای کوچک است.

در این پاسگاه دریایی، دو کشتی بخار کوچک و یک ناوشکن مستقر هستند، که به نام بندر باکو ثبت شده‌اند. خدمه‌ی پاسگاه که از بین خدمه‌ی کشتی‌ها انتخاب و منصوب شده‌اند، در اسکله سکونت دارند. قایق‌های ترکمن که به سمت سواحل ایرانی کاسپین در حرکت هستند، توسط عوامل این ایستگاه دریایی مورد بازرسی قرار می‌گیرند؛ ضمن بازرسی، سلاح‌های آن‌ها موقتاً ضبط شده و در ازای آن، به آن‌ها برگه‌ی عبور داده می‌شود، که به‌هنگام بازگشت باید ارائه دهند. ترکمن‌ها در مسیر بازگشت نیز

مجدداً بازرسی می‌شوند، تا اطمینان حاصل شود که کسی را اسیر نگرفته‌اند و پس از آن، سلاح‌های ضبط شده، به آن‌ها بازگردانده می‌شود.

■ راهنمای معادل واحدهای روسی

- ورست یا ورس، یک واحد اندازه‌گیری طول و مسافت، در امپراتوری روسیه بوده است. یک ورست برابر با ۱۰۶۶٫۸ متر (۱٫۰۶۶۸ کیلومتر) است.

- فاتوم یک واحد اندازه‌گیری است، که در امپراتوری روسیه برای اندازه‌گیری عمق آب دریا استفاده می‌شده و هر یک فاتوم برابر با ۱٫۸ متر است.

مدخل (ایستگاه دریایی استراآباد) در صفحه ۹۱ دایره‌المعارف نظامی روسیه

■ پانویس‌ها

- ۱- این مدخل با عنوان روسی [АШУР-АДЕ] در دایره‌المعارف نظامی روسیه (۱۵-۱۹۱۱م) ضبط شده است.
- ۲- عبارت روسی [казенные магазины] که به «انبارها و فروشگاه‌های دولتی» ترجمه شده، مرکب است از دو واژه‌ی «казенные» به معنی «دولتی» یا «وابسته به خزانه‌ی دولت» و [магазины] (مگازین) که شکل روسی واژه‌ی «مغازه» است، هم به معنی «انبار کالا» و هم به معنی «دکان» یا «فروشگاه» و یا «مرکز خرده‌فروشی»، یا «فروشگاه جدا از راسته بازار» و یا «فروشگاهی که در بخشی از خانه شکل گرفته» می‌باشد.
- ۳- این مدخل با عنوان روسی [АСТРАБАДСКАЯ МОРСКАЯ СТАНЦИЯ] در دایره‌المعارف نظامی روسیه (۱۵-۱۹۱۱م) ضبط شده است.
- ۴- واژه روسی [МОРСКАЯ СТАНЦИЯ] به معانی «ایستگاه نظامی دریایی»، «پاسگاه دریایی» و «پست بازرسی دریایی» است.
- ۵- گریگوری الکساندروویچ پوتمکین- تاورپچسکی [Григорий Александрович Потёмкин-Таврический] (تولد ۳۰ سپتامبر یا ۱۱ اکتبر ۱۷۳۹- وفات ۵ یا ۱۶ اکتبر ۱۷۹۱)، نام یک شاهزاده و فرمانده نظامی روس در سده ۱۸ میلادی است، که در فرهنگ شفاهی و کتبی روسیه تبدیل به اسطوره شده و بدین واسطه نام او را بر تعدادی از مکان‌ها و ادوات نظامی گذاشته‌اند. برخی پژوهشگران روس معتقدند که شهرت پوتمکین، زاده‌ی یک افسانه است، اما به هر حال او را خالق ناوگان دریایی دریای سیاه و نخستین فرمانده کل آن ناوگان می‌دانند. ژنرال پوتمکین شدیداً مورد علاقه‌ی ملکه کاترین دوم بود و در ۲۷ فوریه ۱۷۷۴ رسماً با ملکه کاترین دوم ازدواج کرد. وقتی کنت وینوویچ تحت فرمان ملکه کاترین دوم و زیر نظر ژنرال پوتمکین در سال ۱۷۸۱م به خلیج استرآباد وارد شده و با اجازه‌ی آغامحمدخان قاجار- که در آن زمان در گیر و دار تصرف تاج و تخت ایران بود- اقدام به ساخت یک شهرک تجاری در ساحل خلیج استرآباد کرد، شبه جزیره‌ی میانکاله را که مقابل شهرک تازه تأسیس روس‌ها قرار داشت، «شبه جزیره پوتمینسکی (پوتمکین)» نامید. بنابراین، از آن تاریخ به بعد، نام شبه جزیره میانکاله در نقشه‌ها و منابع روسی، با عنوان «پوتمکین» ثبت و ضبط شده است.
- ۶- «ساری» یا «سارا» یا «سارای» (روسی [Сара]) نام شبه جزیره‌ای در ساحل جنوب شرقی دریای کاسپین، واقع در خاک آذربایجان، که در نزدیکی شهر بندری لنکران واقع شده است.

دایره‌المعارف نظامی روسیه (۱۵-۱۹۱۱م) در ۱۸ جلد